

PHỎNG VẤN VÀ TRẢ LỜI PHỎNG VẤN

(1 tiết)

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Hiểu và nắm được các yêu cầu cơ bản của phỏng vấn và trả lời phỏng vấn.
- Biết cách chuẩn bị và thực hiện cuộc phỏng vấn.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LUU Ý

1. Về nội dung

Phỏng vấn là một hình thức đối thoại hỏi đáp được sử dụng khá rộng rãi trong đời sống. Trong hoạt động báo chí, phỏng vấn là một thể loại hết sức sinh động và có mặt trong hầu hết các lĩnh vực mà báo chí phản ánh ; trong một số lĩnh vực nghiên cứu, phỏng vấn cũng được sử dụng như một phương pháp có hiệu quả để thu thập thông tin. Qua các phương tiện thông tin đại chúng như báo chí, truyền thanh, truyền hình, HS đã được tiếp cận với nhiều tình huống phỏng vấn. Tuy nhiên, bài học này không nhằm cung cấp cho HS những lí thuyết chi tiết, cụ thể về thể loại phỏng vấn trong báo chí hay phương pháp phỏng vấn trong nghiên cứu khoa học, mà mục đích là giúp HS có những hiểu biết chung nhất về phỏng vấn và nắm được các bước xây dựng bài phỏng vấn qua những tình huống phỏng vấn và trả lời phỏng vấn gần gũi trong cuộc sống và sinh hoạt của lứa tuổi học đường.

Mặt khác, phỏng vấn cũng là hình thức kiểm tra thường gặp trong các cuộc tuyển chọn, sát hạch. Việc nắm bắt các yêu cầu của phỏng vấn và trả lời phỏng vấn giúp HS có thể chủ động trong việc chuẩn bị những kiến thức, kĩ năng cần thiết để thể hiện được năng lực của bản thân khi tham gia tuyển chọn, sát hạch.

2. Về phương pháp

a) Bài học có hai nội dung : thứ nhất là cung cấp những vấn đề lí thuyết cơ bản về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, thứ hai là luyện tập xây dựng tình huống phỏng vấn. Vì HS ít nhiều đã quen thuộc với hình thức phỏng vấn trong cuộc sống nên khi giới thiệu bài học này, GV không chỉ chú ý đến việc dạy lí thuyết mà cần có sự quan tâm và đầu tư nhiều hơn cho nội dung luyện tập, nhằm giúp HS xây dựng được một đề cương phỏng vấn qua một tình huống cụ thể, và chuẩn bị cho tiết thực hành sau.

b) Đề trình bày lí thuyết về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, GV không nên chỉ thiên về giảng giải mà cần đưa ra các ví dụ cụ thể, đồng thời phát huy tính chủ động của HS bằng cách ra những câu hỏi gắn với những tình huống thực tế. Qua cách trình bày nội dung bài học của SGK : đi từ việc cung cấp lí thuyết đến thực hành vận dụng, GV cũng nên chú ý rèn luyện cho HS cách tự đọc, tự nghiên cứu những nội dung của bài học để tiếp thu kiến thức một cách chủ động, tích cực.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu

GV có thể giới thiệu để HS hiểu sự thông dụng của phỏng vấn trong cuộc sống hiện tại và sự cần thiết phải có những hiểu biết nhất định để sẵn sàng tham gia vào các tình huống phỏng vấn và trả lời phỏng vấn gần gũi trong học tập và đời sống.

2. Phần nội dung chính

a) Gợi ý dạy nội dung thứ nhất : những hiểu biết chung về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn.

– Trước hết, GV cho HS đọc những nội dung được trình bày trong mục 1 để tìm thông tin cần thiết. Sau đó, yêu cầu HS tìm những tình huống trong cuộc sống đòi hỏi phải thực hiện phỏng vấn và nhận xét về vai trò của phỏng vấn.

Ví dụ : Có thể kể ra những tình huống phải thực hiện phỏng vấn và trả lời phỏng vấn như sau.

+ Có một ca sĩ đang được nhiều người yêu thích đến tham dự liên hoan văn nghệ do trường bạn tổ chức. Giả sử bạn là người dẫn chương trình và muốn ca sĩ đó nói lên những tâm sự về cuộc sống và nghề nghiệp của mình.

+ Trường bạn có một HS vừa đoạt giải cao trong một cuộc thi quan trọng. Nhóm "Bút hoa" của bạn được phân công gấp gáp trao đổi với bạn HS đó để đăng tin trong tập san chuyên đề của trường.

+ Tại địa phương bạn sắp diễn ra lễ hội văn hoá. Bạn muốn được tuyển chọn vào đội hướng dẫn viên tình nguyện trong lễ hội. Bạn sẽ tham gia tuyển chọn bằng cách trực tiếp trả lời các câu hỏi mà ban tổ chức đặt ra.

– Tiếp theo, GV cho HS đọc để nắm bắt những yêu cầu của phỏng vấn và trả lời phỏng vấn. GV có thể hướng dẫn HS tìm hiểu kỹ hơn vào một số yêu cầu như : Đối với người phỏng vấn, việc xác định mục đích phỏng vấn và hiểu biết về đối tượng phỏng vấn có ý nghĩa gì ? Các quy tắc giao tiếp được thể hiện trong phỏng vấn như thế nào ? Các câu hỏi có vị trí thế nào trong phỏng vấn ? Đối với người

được phỏng vấn, cần chuẩn bị những gì khi tham gia phỏng vấn và cần có trách nhiệm như thế nào đối với những thông tin mà mình cung cấp ?,...

Để thu được thông tin nhiều nhất và có ý nghĩa nhất thì trước một vấn đề phỏng vấn đã được định sẵn cần lựa chọn và xác định đối tượng phù hợp, cũng như trước một đối tượng phỏng vấn thì cần xác định rõ nội dung sẽ phỏng vấn.

Quy tắc giao tiếp trong phỏng vấn thể hiện ở thái độ tôn trọng người được phỏng vấn, ở lời mở đầu phỏng vấn, ở cách hỏi, cách lắng nghe, ghi chép, lời cảm ơn khi kết thúc,... để tạo ra được không khí hợp tác cởi mở trong cuộc đối thoại.

– GV có thể phân tích để HS thấy tầm quan trọng của hệ thống câu hỏi trong phỏng vấn, đồng thời tránh một số cách hỏi không mang lại hiệu quả trong phỏng vấn. Ví dụ, không nên hỏi những câu như :

+ Bạn có đồng ý rằng thành tích mà bạn đạt được vừa qua chủ yếu là nhờ may mắn không ? (Câu hỏi dễ khiến người được hỏi cảm thấy bị xúc phạm).

+ Bạn có cho rằng chúng ta phải kết hợp thật tốt giữa việc học trên lớp với việc học ở nhà không ? (Câu hỏi đã bao hàm câu trả lời nên không có tác dụng khai thác thông tin từ phía người được hỏi).

+ Bạn quan niệm thế nào về tình bạn tuổi học đường ? Làm thế nào để xây dựng một tình bạn tốt ? (Nhiều câu hỏi đặt ra cùng một lúc sẽ khiến người được hỏi khó trả lời và người phỏng vấn sẽ không thu được kết quả như mong muốn).

GV cũng nên lưu ý HS :

+ Khi tiến hành phỏng vấn, người phỏng vấn không nhất thiết phải lệ thuộc hoàn toàn vào hệ thống câu hỏi đã chuẩn bị sẵn mà có thể linh hoạt trong việc dẫn dắt mạch phỏng vấn ; nhiều khi có thể hỏi thêm, hỏi lại khi chưa nắm bắt rõ ràng, đầy đủ thông tin từ người được phỏng vấn.

+ Trên thực tế người được phỏng vấn, vì một lí do nào đó có thể từ chối trả lời hoặc cố tình trả lời lan man ra ngoài trọng tâm của vấn đề. Tuy nhiên, trong phạm vi nhà trường, để cuộc phỏng vấn đạt hiệu quả thì nên tránh trường hợp này.

– Từ đó, GV kết luận cho HS về yêu cầu và nghệ thuật của phỏng vấn (người phỏng vấn phải làm sao để người được phỏng vấn cũng hòa nhập vào cuộc phỏng vấn).

b) Gợi ý phân *Luyện tập*

Mục đích của phân học này là GV sẽ cùng với HS xây dựng một đề cương phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, theo tình huống và các bước tiến hành đã được gợi ý qua hệ thống câu hỏi, từ đó giúp HS định hướng được các bước xây dựng một bài phỏng vấn. GV cho HS suy nghĩ và trả lời các câu hỏi, bài tập trong SGK.

Bài tập 1. Việc lựa chọn đối tượng phỏng vấn có một ý nghĩa hết sức quan trọng. Với ba đối tượng được đưa ra, GV cần phân tích để HS hiểu : để làm nên "trang vàng truyền thống" của nhà trường không chỉ có sự góp mặt của những thế hệ lãnh đạo, GV mà còn có cả những con người làm những công việc rất lặng lẽ như bác lao công (hoặc có thể là bác bảo vệ, cô tạp vụ,...). Với từng đối tượng khác nhau thì nội dung phỏng vấn cũng khác nhau. Ví dụ :

- Với thầy (cô) hiệu trưởng : có thể phỏng vấn về quá trình xây dựng và trưởng thành, những thành tích nổi bật của nhà trường.
- Với thầy (cô) giáo đã dạy học lâu năm tại trường : có thể hỏi về những gương mặt của HS cũng như của GV đã góp phần làm nên truyền thống của nhà trường.
- VỚI BÁC LAO CÔNG, CÓ THỂ HỎI VỀ NHỮNG KỈ NIỆM, NHỮNG THAY ĐỔI CỦA TRƯỜNG QUA CÁC GIAI ĐOẠN PHÁT TRIỂN,...

Bài tập 2. Ứng với mỗi vấn đề đã xác định cho từng đối tượng, GV cùng HS xây dựng một đề cương phỏng vấn với các câu hỏi cụ thể. GV có thể thảo luận cùng HS để đưa ra được những câu hỏi then chốt, sát hợp và có ý nghĩa nhất đối với mục tiêu khai thác thông tin. Với mỗi đối tượng có thể chuẩn bị một hay nhiều câu hỏi, tuỳ theo mục đích thu nhận thông tin của người phỏng vấn.

- Ví dụ : VỚI ĐỐI TƯỢNG LÀ BÁC LAO CÔNG CÓ THỂ ĐẶT CÁC CÂU HỎI SAU :
- Bác đã gắn bó với nhà trường bao nhiêu năm ?
 - Bác có cảm nhận gì về sự thay đổi của nhà trường từ ngày đầu làm việc cho đến hôm nay ?
 - Kỉ niệm nào về mái trường này với bác là đáng nhớ nhất ?

Bài tập 3. VỚI CÂU HỎI NÀY, GV CHO HS THẤY YÊU CẦU GIAO TIẾP TRONG PHỎNG VẤN LÀ HẾT SỨC QUAN TRỌNG, BỞI NGHỆ THUẬT PHỎNG VẤN LÀ PHẢI LÀM SAO CHO NGƯỜI ĐƯỢC PHỎNG VẤN CŨNG HOÀ NHẬP VÀO CUỘC PHỎNG VẤN. MỘT CUỘC PHỎNG VẤN SẼ ĐẠT KẾT QUẢ TỐT KHI TẠO ĐƯỢC KHÔNG KHÍ CƠI MỞ TRONG LỜI MỞ ĐẦU CŨNG NHƯ SỰ HIỂU BIẾT, TÔN TRỌNG LẮN NHAU TRONG LỜI KẾT THÚC, TỪ ĐÓ CHUẨN BỊ LỜI MỞ ĐẦU VÀ KẾT THÚC CHO MỖI ĐỐI TƯỢNG.

Ví dụ : VỚI ĐỐI TƯỢNG LÀ BÁC LAO CÔNG, CÓ THỂ MỞ ĐẦU BÀI PHỎNG VẤN NHƯ SAU : "Chúng cháu rất vui vì bác luôn là người đầu tiên chào đón chúng cháu mỗi khi tới trường. Chúng cháu sẽ vui hơn nếu được bác chia sẻ những tình cảm với ngôi trường mà bác đã có một thời gian dài gắn bó".

Bài tập 4. Việc dự kiến các phương án trả lời của người được phỏng vấn cho phép người phỏng vấn có thể chủ động trong việc nêu câu hỏi cũng như dẫn dắt cuộc phỏng vấn để đạt được mục đích của mình. GV hướng dẫn HS tự đặt mình vào các đối tượng giả định (thầy (cô) hiệu trưởng, thầy (cô) giáo dạy lâu năm tại trường, bác lao công) để đề xuất các phương án trả lời cho mỗi câu hỏi (căn cứ vào thực tế và lịch sử của nhà trường).

Bài tập 5. Yêu cầu viết bài phỏng vấn giúp HS hoàn tất một cuộc phỏng vấn theo mục đích đề ra. Tất nhiên, đây chưa phải là một tình huống phỏng vấn trên thực tế mà chỉ là tình huống giả định, nhưng việc thực hiện yêu cầu này là cần thiết để hoàn thiện các bước lí thuyết về phỏng vấn.

Lưu ý : Trong phỏng vấn, người phỏng vấn phải có vai trò chủ động dẫn dắt cuộc đối thoại thông qua các câu hỏi đã có sự chuẩn bị kĩ càng. Tuy nhiên, khi biên tập và đăng tải bài phỏng vấn thì điều mà độc giả quan tâm là nội dung trả lời của người được phỏng vấn về những vấn đề mà người phỏng vấn đặt ra. Do vậy, khi biên tập bài phỏng vấn, một mặt cần tôn trọng tuyệt đối nội dung ý tưởng của những câu trả lời được thu nhận, mặt khác có thể chỉnh lí bằng cách thay đổi nhỏ trật tự của câu hỏi và câu trả lời hay chỉnh lí một vài câu chữ, cách diễn đạt (mà không ảnh hưởng đến nội dung bài phỏng vấn).

Câu hỏi này có thể cho HS thực hiện ở nhà. GV kiểm tra, nhận xét, đánh giá.

3. Phân cung cố

- GV chốt lại các nội dung của bài học.
- Yêu cầu HS sưu tầm một số bài phỏng vấn trên báo chí về các vấn đề gân gũi với HS.
- Yêu cầu HS chuẩn bị tốt nội dung cho tiết học luyện tập phỏng vấn và trả lời phỏng vấn.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

- *Phỏng vấn trong báo viết*, Đào Thanh Huyền dịch, Hội Nhà báo Việt Nam – Trung tâm Bồi dưỡng nghiệp vụ báo chí, H., 2002.
- *Cách viết một bài báo* (Tài liệu tham khảo nghiệp vụ), Thông tấn xã Việt Nam, H., 1987.
- *Nhà báo Hữu Thọ – Tác phẩm chọn lọc*, NXB Giáo dục, 2003.